

Motivsammlaren

Årgång 16

Nummer 31

Hösten 2012

Svenska Motivsammlare (SMS)

Swedish Association of Thematic Stamp Collectors
Riksförening inom Sveriges Filatelist-Förbund

*Om bland annat:
Pettson och Findus,
Axel Oxenstierna,
knyppelspetsar*

Tidskrift för tema- och motivfilateli
www.svenskamotivsammlare.se

Spetsar till samhällets spetsar

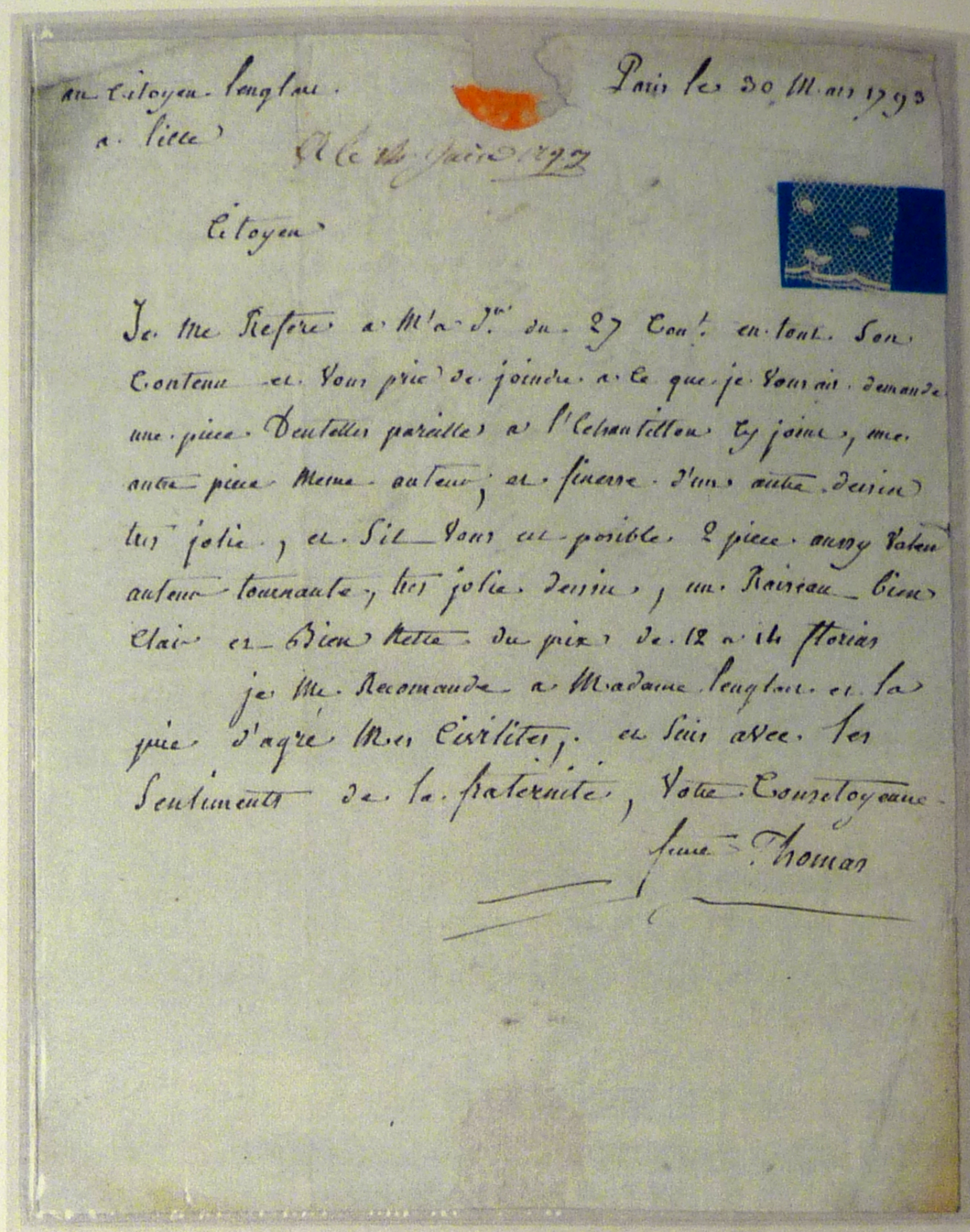
Margareta von Bahr

Madame Thomas i Paris skrev den 30 maj 1793 ett brev till Madame Lenglace i Lille, en liten stad i norra delen av Frankrike. Hennes ärende var att komplettera en tidigare beställning av knypplad spets. För att inga missförstånd skulle uppstå bifogade Madame Thomas en liten provbit av spetsen i fråga och fäste den i brevet med en knappnål. Trots att det är mer än två hundra år sedan sitter den lilla provbiten kvar.

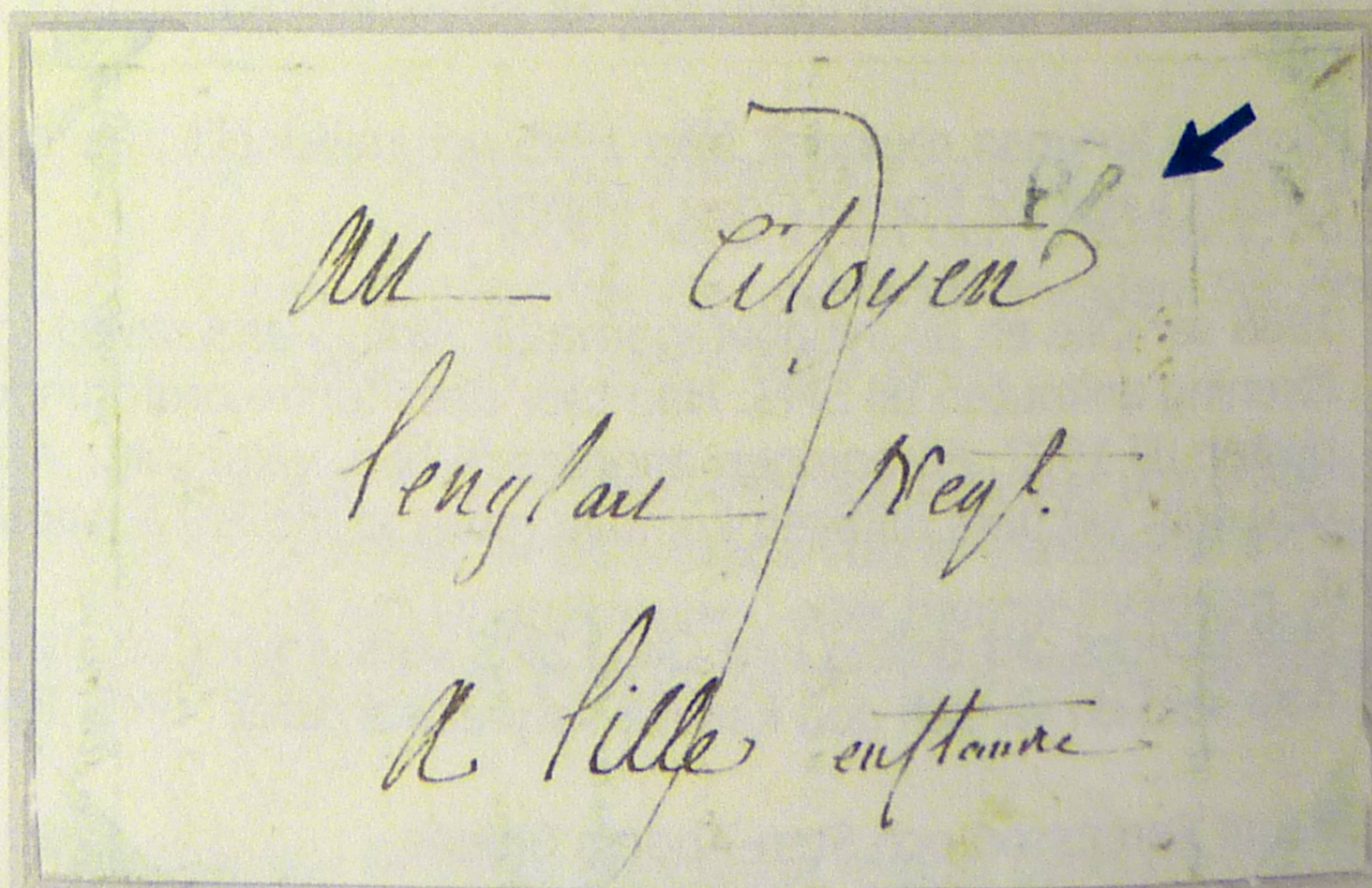
Madame Thomas ber dessutom att få köpa en spets kallad "Reseau" och påpekar att denna skall knypplas i det tunnaste garn som kan uppbringas. Dock får kostnaden inte överskrida 14 "florias" (sannolikt floriner då francs infördes som enda fransk valuta två år senare). Brevet är troligen skrivet med gåspenna med en vacker driven handstil.

Försändelsen är skickad som ett obetalt inrikes brev. Frankeringen på framsidan visar att det har taxerats för 7 sous vid ankomsten till Lille. Avgiften är beräknad på ett avstånd på 30-40 lieus (1 lieu = 4,55 km). Denna portotaxa användes från 1 jan. 1792 fram till 20 jan. 1795.

Varför är jag då så intresserad av ett gammalt brev, som skrevs i slutet av 1700-talet? Jo, det är ett objekt

Bit av önskad spets i övre högra hörnet (med blått underlag)

Handskriften sjuar visar att brevet taxerats för 7 sous. Stämpel P/ vid pilen; brevet är obetalt

som passar alldeles utmärkt i mitt OPEN-exponat, som heter "Spetskompetens" och behandlar spetsens historia från 1500-talet och fram till våra dagar.

Vad är då spets? Enligt uppslagsboken betraktas en genombruten dekorativ textil, tillverkad av en eller flera trådar som spets. I vår tid, är det oftast en liten detalj, som kan ge en känsla av lyx och flärd. Spetsen har aldrig haft något annat syfte än att försköna de kläder vi bär. Numera väcker den inte någon speciell uppmärksamhet. Annat var det förr i tiden!

Före 1850-talet gjordes all spets för hand med många olika tekniker. Den kunde vara sydd, knypplad, knuten, flätad, vävd, virkad eller stickad. De sydda och de knypplade spetsarna har haft störst anseende och kallas ofta "äkta spetsar". Numera är så gott som all spets maskinellt tillverkad i textilfabriker.

Mitt exponat handlar i huvudsak om knypplad spets, som tillverkas med hjälp av en knypeldyna. De kan ha olika utseenden i olika länder, se frimärkena.

Knyppling av spetsar är känd sedan början av 1500-talet och tekniken torde ha uppfunnits i Flandern eller Italien.

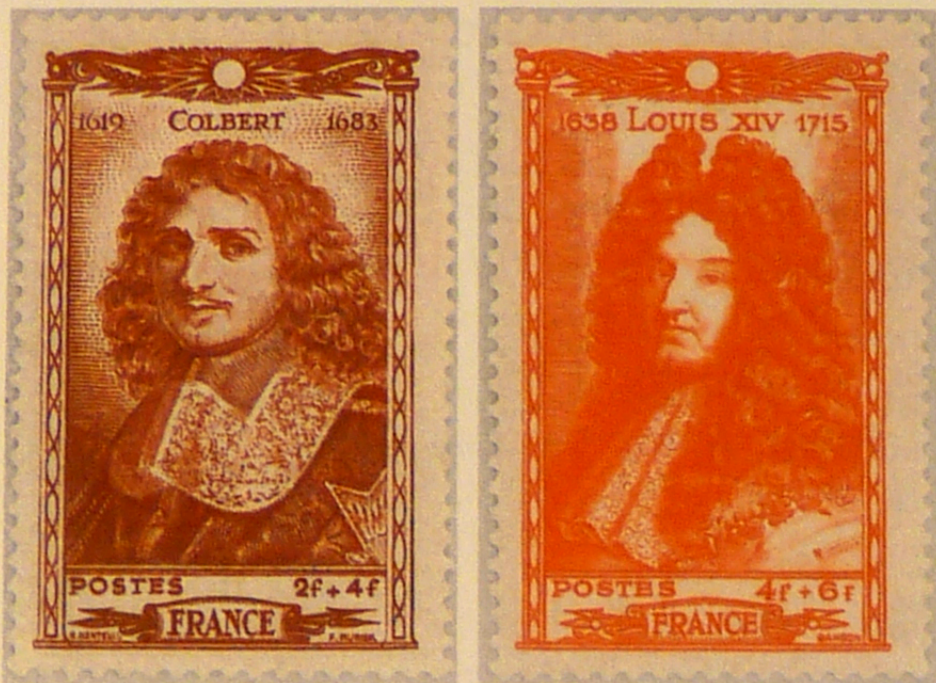
Under 1600- och 1700-talet spred sig en formlig "spetsfeber" i dåtidens Europa. Alla ville bära spets. Det var en statussymbol, som visade vilken social och ekonomisk ställning man hade. Adeln, hovets och kyrkans alla funktionärer smyckade

sig överdådigt i spets. Det var främst i Flandern med bland annat Bryssel och i Italien med bland annat Venedig och Florens där man kunde producera spetsar av den kvalitet som dög för överklassen. Stora mängder exporterades till övriga Europa. Spets var en lyxvara som betingade skyhöga priser. Kostnaderna blev så stora att de satte avtryck i statskassorna.

Många "överflödsförordningar" infördes därför under olika perioder i de spetsimporterande staterna, inklusive Sverige. De reglerade i detalj hur mycket spets som var och en fick bära, beroende på vilken samhällsklass man tillhörde. Framför allt förbjöds all import. Detta gällde naturligtvis inte hovet och kyrkan, som var de största konsumenterna av denna lyxvara.

Jean Baptiste Colbert, främste minister hos Ludvig XIV i Frankrike på 1600-talet, insåg snart att det inte var tillräckligt med "överflödsförordningar". Han kunde inte stillatigande åse hur pengar rann ut ur landet. För att göra Frankrike till en "spetsnation av rang", lockade han därför skickliga spetsknypplerskor och spets sömmerskor från Italien och Flandern att bosätta sig i Frankrike. De fick bli lärare för flickor och unga kvinnor i klostertskolor över hela landet.

Jean Baptiste Colbert och kung Ludvig XIV i tidstypiska spetskragar

tade i fängelse och i värsta fall avrättas". Skadan var emellertid redan skedd. Den franska spetsen gjorde sitt segertåg över Europa.

År 1789 bröt den franska revolutionen ut. Brevet, som inleder denna betraktelse, är skrivet fyra år senare. Titulaturen, "citoyen" (medborgare/medborgarinna) visar att Madame Thomas i Paris hade anpassat sig till tidens anda med frihet, jämlikhet och broderskap. Man kan undra vem denna spets beställdes till. Kanske tillhörde Madame Thomas något av de handelshus för spets, som Colbert inrättat över 100 år tidigare? Då kunde spetsen vara ämnad för export. Kanske var det fortfarande tillåtet att producera spetsar för försäljning utomlands? Att någon fransman oavsett social ställning vågade bära spets, denna symbol för överklassens lyx och flärd, vid denna tidpunkt är nog svårt att tänka sig. Alla känner väl till drottning Marie-Antoinettes grymma död i giljotinen senare på hösten

Colbert gav också handelsprivilegier i tio år för tillverkning och försäljning av spets till vissa städer, däribland Lille. Även ett handelshus grundades i Paris, vars uppgift var att marknadsföra "Den franska spetsen". Han hade ett gott öga till spetsar gjorda i Venedig som just då var otroligt dyra och eftertraktade. De franska spetsarna var till en början fullständiga kopior av dem. Efter några år blev de venetianska spetshandlarna oroliga då deras försäljning minskade märkbart. De lyckades få igenom en lag, som beordrade att "alla spetsarbetare, som emigrerat från Venedig, omedelbart skulle återvända. Om de vägrade, riskerade deras närmaste anhöriga att bli kastade i fängelse och i värsta fall avrättas".

Vykort med avrättningen av drottning Marie-Antoinette

samma år. Även några spetsknyppplerskor avrättades då man tyckte att de allt för mycket hade bidragit till det kungliga överdådet!

Men historien upprepar sig. Den nya överklassen, som växte fram efter revolutionen, ville också visa sin storhet med lyx och extravaganser. När Napoleon Bonaparte blev kejsare år 1804 försökte han återupprätta de spillror som fanns kvar av spetsindustrin. Tyvärr lyckades aldrig fransk spetsproduktion återta den framstående ställning i Europa som den en gång hade.

Hur gick det sedan för Madame Thomas i Paris? Kanske var detta hennes sista beställning.

Samhällets spetsar i kvinnornas knypplade spetsar!

